

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ:

Մանկական հասակը պահանջում է խաղ և զբոսանք օրօրոցից սկսած մինչ ցհասուն հասակն, որ սիրում է իւր թանկագին հագուստներից, համադամ կերակուրներից և միրգերից աւելի, արհամարհում է ցուրտն ու տոթն, քաղցն և ծարաւն: Ինական է այս միտումն, այս ցանկութիւնն, որի դէմ արգելք դնողն մեղանշում է նոյն իսկ բնութեան դէմ, լինելով պատճառ բազում ֆեւսների նիւթապէս և բարոյապէս: Աւստի նա որ ծնօղ կամ խնամածօղ կամ ուսուցիչ լինելու կոչումն ունի, պարտաւոր է հաւասար մանուկի սննդի և ուսման հոգս տանել, նաև նորա խաղերի և զբօսանքի տեսակներին, և ընտրել խաղալու և զբօսանքի տեսակները, և արգելել միայն այն խաղերն, որոնք բարոյականութեան կամ առողջութեան ֆեւսում են:

Եւ յն մանուկն, որ դատաւարութիւն է չխաղալ և չզբօսանել, լինում է վատառողջ, ապուշ և բթամիտ, մի խօսքով բնութեան վիժած և մարդկութեան անպիտան անդամ, յայտնի ճշմարտութիւն է, որ մանուկի ամենամեծ պատիժն է խաղից զրկվելն, որի համար բարեմիտ և խոհական ծնօղները կամ ուսուցիչները սահմանել են փոխանակ մարմնական պատիժների, զրկել ծոյլ և վատաբարոյ մանուկն իւր խաղերից, որը շատ անգամ յօժարում է քաղցած ֆեւալ ժամերով, բայց փոքր ինչ միջոց չզրկվել իւր խաղից: Աւստի շատ հարկաւոր պիտոյքների մին է սահմանել ուսումնարանների մէջ զբօսալի խաղեր, իւրաքանչիւր $5/4$ ժամ

դասառութիւնից յետոյ, $1/4$ ժամ բացօդի մէջ աղատօրէն խաղալ և ապա $1/4$ ժամ ևս պարապել ուսումնական խաղով, որով զուարճանալով ուսանին և ուսանելով զուարճանան, որովհետեւ երբ ուսումն զբօսալի և զուարճալի եղանակով կաւանդվի, աշակերտներ յօժարութեամբ կուսանին և անմոռանալի տպաւորվում է նոցա մտքի մէջ գործնական մշակութեան միջոցով, որ է ուսումնական խաղով, որ պատրաստելու է հետեւեալ կերպով:

Աւսուցիչն իւր դասախօսած առարկայի վերաբերեալ զիտելիքներից զանազան հարցեր հանելով, առանձին տոմսակների վերա զրելով խաղաթղթի (կարտի) ձեւով, զբօսանքի ժամանակը դնում է սեղանի վերայ, որի շուրջը հաւաքելով մի դասակարգի աշակերտներ սկսում են խաղանել. մին վեր է առնում մի տոմսակ, բարձր ձայնով կարդում է նորա վերա գրված հարցն, և երբ օրինաւոր կերպով պատասխանում է, իւր մօտն պահում է նոյն տոմսակը: Յետոյ միւս ընկերն վեր է առնում մի ուրիշ տոմսակ և հարցնում է ու պատասխանում է, բայց երբ չէ կարօղանում ճիշտ պատասխանել, միւս ընկերն ձեռքից առնելով ինքն է պատասխանում, այսպէս շարունակվում է խաղն, մինչև կաւարտվին տոմսակներն: Յետոյ իւրաքանչիւր ոք համարում է իւր տոմսակներն, որին շատ է, նա տարած է խաղն, իսկ որին սակաւ է, նա յաղթված է համարվում: Աւսուցիչն ներկայ լինելով խաղին, զիտում է, որ երբ պատահի մի հարց, որին չկարօղանան պատասխանել, ինքն պատասխանում է և պարզում է, ապա նոյն տոմսակը կրկին դնում է տա-

կաւին վեր շառած տոմսակների մէջ և շարունակել է տալիս խաղն: Բայց պէտք է որ ուսուցիչը իւր դէմքի վերա ցոյց տայ քաղցրութեան ժպիտ և միանգամայն համարվի իբրև մի խաղընկեր: Գժուարին հարցերն պարզելու է կամ կրկնելու է այնպիսի եղանակով, որ բովանդակէ իւր մէջ պատասխանին վերաբերեալ բառեր, օրինակ, երբ հարցն կլինի թէ «համաշխարհային ջրհեղեղն ի՞նչն համար եղած է», եթէ խաղացողն չկարօղանայ պատասխանել, հարցման ձեւն փոխելով հարցնելու է ուսուցիչն. «Եւ հարցնէ լարանալով, Այլե՞նչ ցեղի հետ խմածութիւն առնելու համար, Լսո՞ւսած ի՞նչպէս պարտէջ», իսկոյն աշակերտի միտքն արթնալով պատասխանում է թէ «համաշխարհային ջրհեղեղով ջնջվեցան»:

Այս կերպ ուսուցանելու դիմացում և խաղով ծագում է աշակերտների մէջ ուսմամբ միմեանց յաղթելու զովելի եռանդ մի և նախանձ, որի փորձն ես ինքս տեսած եմ Ա. Պօլսի և Աւանի ուսումնարանների մէջ դործադրելով, որի օգտակարութեանը վերա Խրիմեան Ս. Հայրիկը ընդարձակ գրել է 1864 թուի «Երծիւ Աստուծոյականի» ամսագրի մէջ և յորդորել է Աւանի ուսումնարանները հետևել մեզ, և որոնք հետևելով բաւական օգուտ տեսան աշակերտների մտաւոր զարգացմամբ: Յետոյ Ռուսաստանի մէջ Իզգիրի և Աւարդարչապատի ծխական ուսումնարանների մէջ ևս շարունակելով յիշված ուսուցանելու դիմացումը, շարունակ նոյն օգուտն տեսնված է: Ուստի առաջարկում եմ ծխական ուսումնարանների պատուելի ու-

սուցիչներին, գէթ իբրև մի փորձ հետևել մեզ, մանաւանդ նոքա որոնք չունին բուսաբանական պարտեզներ, զանազան կենդանիների տեսակներ կամ գէթ նոցա պատկերներ, թանգարաններ ևլն, նոցա վերա ուսումնական զբօսանք և կրթութիւններ անել տալու համար, գոնէ իւրեանց աւանդած չոր և ցամաք դասերն հետաքրքրական հարցերով և պատասխաններով մշակելով կարօղ լինին փոքր իշատէ մերձեցաւ իւրեանց նպատակին: Աշակերտներն ինքնին բնական բերմամբ ստիպվում են հարցասիրել իւր դասերին իւր դաս առած առարկաների վերա միմեանց յաղթելու նպատակով, և շատ անգամ աշակերտներ յօժարակամ նուիրում են իւրեանց պարապ և զբօսանքի ժամերն այս կերպ ուսումնական խաղին: Երբ առաջնակարգ աշակերտներ պարապին այս կերպ զբօսանքով, վերջին կարգի ուսանողներ ինքնին հարցման տոմսակներ են շինում պ. Տէր Աւետիսեանի Ա. տարու մայրենի լեզուի առարկաների վերա օրինակ դասական խաղալիք, դործիք, սարք ևլն. առարկաների, միմեանց հարցնում են և ազատօրէն պատասխանում են մանրամասն գիտելիքներով, և այս անում են առանց ուսուցչի հարկադրութեան:

Մենք ցանկանալով օգնել ծխական ուսումնարանների ուսուցիչներին և աշակերտներին, պատրաստել ենք ուսուցանելու խաղալիքներ իւրաքանչիւր առարկայից. 300 տոմսակ քերականութենից, 300 տոմ. քրիստոնէական վարդապետութենից, 300 տոմ. բնագիտութեան պատմութենից, 300 տոմ. բը-

նական զիտութենից և աշխարհագրութենից, 300 տոմ. ս. պատմութենից: Այս հարց ու պատասխանին հաւաքել ենք ամենընաիր դասադրքերից, որ այժմ ընդունված են և զործադրվում են շատ տեղեր: Հարցերն հետաքրքրական են և պատասխաններն պարզ, բովանդակ և մաքուր լիզուով, որ խոստանում եմ նուիրել յօգուտ Բագուի Մարդասիրական Բնկերութեան, եթէ բարեհաճէ տպագրութեամբ ի լոյս ընծայել խաղաթերթի ձևով հաստ թղթի վերա:

Այս հարց ու պատասխանի խաղա-
թերթերն թէ իբրեւ դասադիրք կարելի է
գործադրել ծխական ուսումնարանների
մէջ և թէ միանգամայն իբրեւ — — — — —
կան պէտքանքի խաղաթերթեր:

Ա. ԳՆՈՒՆԻՒ

[illegible]

Ուրախութեամբ կհրատարակենք պ. Գնունու ներկայ յօդուածը, որ օգտաւէտ առաջարկութիւն կանէ և կդարձնենք ստորան հոգեւոր զպրօցների ուսուցիչների ուշքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ԵՒ ՄԻԶԱԳԵՏՔԸ ԴԻԻՏԱԶՆԱԿԱՆ
ԴԱՐԵՐՈՒՄ :

Հին ժամանակներն արեւմտեան Ասիայի քաղաքական կեդրոնը Միջագետքն էր. գտնուելով շրջակայ աշխարհներն իւր հանգուստի մէջ միացնող մի հովտում, Միջագետքը շատ կանուխ ժամանակներից մի հզօր աշխարհակալութեան ասպարէզ էր եղած:

Այստեղ էր փորձում ամենայն մի աշխարհակալ իւր քաղաքական բաղդը. այստեղ էր ամենայն մի նոր քաղաքական ասպարէզ ելնող ազգի կամ ցեղի ցանկալի նպատակը: Այսպէս մենք գիտենք, որ այստեղ ծնաւ Ասորեստանի աշխարհաստան պետութիւնը, որի փառաւոր յիշատակը կապուած է Նինոսի եւ Շամիրամի առասպելների հետ. այստեղ զօրացաւ գոռոզ Բաբելոնը, Խորայէլի գերութեան նախաստանաւոր եւ ազգերի ու աշխարհների հզօր լծագիրը. այստեղ կանգնեցաւ Աքէմէնիսեան թագաւորների գահը, որ օտար ազգերի արքայական ծանր թագերից էր կռանած. այստեղ յագեցուց իւր անհուն փառասիրութեան ծարաւն եւ մեծն Աղէքսանդրը, հելլենական քաղաքակրթութեան առաջին առաքեալն Արեւելքում. այստեղից դողացուցին Պարթեւներն աշխարհաստան Հռոմէացիներին. այստեղից ջղակտոր արին Սասանեաններն եւ խարդախ Բիւզանդիային. ի վերջոյ այստեղ ծաղկեցաւ Արեւելքի քրիստոնէութեան գլխին սուր եւ հուր տեղացող Բաղդադ մայրաքաղաքը, ուր երկար դարեր ծածանում էր Մահմէտի քաղաքակրթութեան արիւնաթաթախ դրօշակը:

Քանի որ այսչափ մեծ էր Միջագետքի քաղաքական նշանակութիւնն իբրեւ կեդրոն, այնչափ ծանր էր եւ ազդերի ու աշխարհների վտանգը: Այն ազդե-
րը, որոնք իրենց երկրի աշխարհագրա-
կան պայմանների երեսից աւելի նուստտ
վիճակի մէջ էին, չգտնուելով Միջա-
գետքի քաղաքական սահմանների մէջ,